

ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 25ης Μαρτίου 1996 *

Στην υπόθεση C-137/95 P,

Vereniging van Samenwerkende Prijsregelende Organisaties in de Bouwnijverheid κ.λπ., εκπροσωπούμενες από τους L. H. van Lenner, δικηγόρο Χάγης, και E. H. Rijnaeker Hordijk, δικηγόρο Άμστερνταμ, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον δικηγόρο L. Frieden, 6, avenue Guillaume,

αναιρεσεύουσες,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση αναιρέσεως που ασκήθηκε κατά της αποφάσεως που εξέδωσε στις 21 Φεβρουαρίου 1995 το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην υπόθεση T-29/92, SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 1995, σ. II-289), και με την οποία ζητείται η εξαφάνιση της αποφάσεως αυτής,

όπου ο έτερος διάδικος είναι η

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον B. J. Drijber, μέλος της της Υπηρεσίας, επικουρούμενο από τον P. Glazener, δικηγόρο Άμστερνταμ, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον C. Gómez de la Cruz, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, Centre Wagner, Kirchberg,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρο, K. N. Κακούρη, D. A. O. Edward, J.-P. Puissechet και G. Hirsch, προέδρους τμήματος, G. F. Mancini,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

F. A. Schockweiler, J. C. Moitinho de Almeida, P. J. G. Kapteyn, C. Gulmann, J. L. Murray, P. Jann (εισηγητή), H. Ragnemalm, L. Sevón και M. Wathelet, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. B. Elmer
γραμματέας: R. Grass

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα,

εκδίδει την ακόλουθη

Διάταξη

- 1 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 27 Απριλίου 1995, η Vereniging van Samenwerkende Prijsregelende Organisaties in de Bouwnijverheid (στο εξής: SPO) και 28 λοιπές αναιρεσεύουσες άσκησαν αναίρεση κατά της αποφάσεως του Πρωτοδικείου της 21ης Φεβρουαρίου 1995, T-29/92, SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 1995, σ. II-289), με την οποία απεργήθη η προσφυγή τους που είχε ως αίτημα την αναγνώριση του ανυποστάτου ή, επικουρικώς, την ακύρωση της αποφάσεως 92/204/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 5ης Φεβρουαρίου 1992, όσον αφορά διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/31.572 και IV/32.571 — Βιομηχανία κατασκευών στις Κάτω Χώρες, ΕΕ L 92, σ. 1).
- 2 Η SPO είναι μια συντονιστική οργάνωση, η οποία συστάθηκε το 1963 από διάφορες ολλανδικές ενώσεις κατασκευαστικών επιχειρήσεων και της οποίας τα μέλη είναι επί του παρόντος οι 28 λοιπές αναιρεσεύουσες. Από το 1952, οι τελευταίες είχαν εκδώσει κανονισμούς με σκοπό τη ρύθμιση του ανταγωνισμού στο πλαίσιο των διαγωνισμών που προκηρύσσονταν σε ορισμένες περιφέρειες ή σε ορισμένους τομείς της βιομηχανίας κατασκευών. Μετά τη σύσταση της SPO, οι εν λόγω κατά περιφέρειες και τομείς κανονισμοί εναρμονίστηκαν προοδευτικώς υπό τον έλεγχό της μεταξύ 1973 και 1979 (σκέψεις 1, 2 και 4 της αναίρεσιβαλλομένης αποφάσεως).

- 3 Κατά το καταστατικό της, η SPO έχει ως αντικείμενο «[την] προαγωγή και [τη] διαχείριση ορθών συνθηκών ανταγωνισμού, [την] αποφυγή και καταπολέμηση των αντενδεικνυόμενων πρακτικών κατά την προσφορά τιμών και [την] προαγωγή της διαμόρφωσης δικαιολογημένων, από οικονομική άποψη, τιμών». Προς τούτο, εκπόνησε τις αποκαλούμενες «θεσμικές ρυθμίσεις τιμών και ανταγωνισμού» και έχει την εξουσία να επιβάλλει κυρώσεις στις επιχειρήσεις που μετέχουν στις ενώσεις που είναι μέλη της, σε περίπτωση παραβίασεως των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις εν λόγω ρυθμίσεις. Η εφαρμογή των ρυθμίσεων αυτών έχει ανατεθεί σε οκτώ εκτελεστικά γραφεία, τη λειτουργία των οποίων ελέγχει η SPO. Οι ενώσεις-μέλη της SPO περιλαμβάνουν συνολικά περισσότερες από τέσσερις χιλιάδες κατασκευαστικές επιχειρήσεις εγκατεστημένες στις Κάτω Χώρες (σκέψη 2 της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως).
- 4 Στις 3 Ιουνίου 1980, η γενική συνέλευση της SPO ενέκρινε έναν «κώδικα δεοντολογίας», ο οποίος είναι υποχρεωτικός για όλες τις επιχειρήσεις που ανήκουν στις ενώσεις-μέλη της SPO και προβλέπει ένα ενιαίο σύστημα κυρώσεων για τις παραβιάσεις των κανονισμών, οι οποίοι ενοποιήθηκαν μεταξύ 1973 και 1979, καθώς και ορισμένους ουσιαστικούς κανόνες, που είναι αναγκαίοι για την εφαρμογή των κανονισμών αυτών. Ο κώδικας δεοντολογίας άρχισε να ισχύει την 1η Οκτωβρίου 1980 (σκέψη 5 της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως).
- 5 Στις 16 Αυγούστου 1985, η Επιτροπή ζήτησε από τη SPO ορισμένες πληροφορίες, προκειμένου να ενημερωθεί σχετικά με τη συμμετοχή αλλοδαπών επιχειρήσεων στην οργάνωση αυτή (σκέψη 6 της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως).
- 6 Με υπουργική απόφαση της 2ας Ιουνίου 1986, οι ολλανδικές αρχές θέσπισαν μια ενιαία ρύθμιση, η οποία καθόρισε τους κανόνες συνάψεως των συμβάσεων δημοσίων έργων και προμηθειών (σκέψη 7 της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως).
- 7 Το ίδιο έτος, η SPO εξέδωσε δύο νέους κανονισμούς περί ρυθμίσεως των τιμών (στο εξής: UPR), εκ των οποίων ο πρώτος αφορά τους διαγωνισμούς που διεξάγονται κατά την κλειστή διαδικασία, ο δε δεύτερος αυτούς που διεξάγονται κατά την ανοικτή διαδικασία. Οι κανονισμοί αυτοί συμπληρώθηκαν με τέσσερις άλλους κανονισμούς και τρία παραρτήματα και άρχισαν να ισχύουν την 1η Απριλίου 1987 (σκέψη 8 της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως).

8. Ιδίως από τις σκέψεις 90 και 125 της αποφάσεως του Πρωτοδικείου προκύπτει ότι οι UPR επιδιώκουν ουσιαστικώς να εξασφαλίσουν τον ορισμό από τις επιχειρήσεις, και όχι από τον κύριο του έργου, του «δικαιούχου», ο οποίος θα είναι ο μόνος που θα έχει τη δυνατότητα να έλθει σε επαφή με τον κύριο του έργου για να διαπραγματευθεί το περιεχόμενο και την τιμή της προσφοράς του, καθώς και να καθορίσει τις προσαυξήσεις που θα επιβαρύνουν τον κύριο του έργου, οι οποίες περιλαμβάνουν ουσιαστικώς τις αποζημιώσεις για έξοδα υπολογισμού και τις συνεισφορές στις δαπάνες λειτουργίας των επαγγελματικών οργανώσεων, μία από τις οποίες είναι η SPO. Οι UPR προβλέπουν επί πλέον ότι οι προσαυξήσεις αυτές καλύπτουν το σύνολο των εξόδων υπολογισμού όλων των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων που μετέχουν στη συνεδρίαση και προστίθενται στο ποσό της προσφοράς που θα υποβάλει ο δικαιούχος προς τον κύριο του έργου, δηλαδή οφείλονται, κατά τις αναιρεσεύσεις, στο έργο ενόψει του οποίου πραγματοποιούνται τα έξοδα αυτά. Τέλος, οι υποβαλλόντες προσφορές μπορούν να αποσύρουν τις προσφορές τους μετά τη σύγκριση αυτών με τις προσφορές άλλων επιχειρηματιών.
9. Στις 15 Ιουνίου 1987, η Επιτροπή διεξήγαγε ελέγχους στη SPO. Ακριβώς μετά τους ελέγχους αυτούς, στις 13 Ιανουαρίου 1988, η SPO κοινοποίησε τους UPR στην Επιτροπή, κοινοποίηση η οποία συμπληρώθηκε στις 13 Ιουλίου 1989 κατόπιν τροποποιήσεως των UPR. Τον Νοέμβριο του 1989, η Επιτροπή αποφάσισε να κινήσει τη σχετική διαδικασία κατά της SPO και, στις 5 Δεκεμβρίου 1989, της απηύθυνε ανακοίνωση αιτιάσεων. Μετά από ακρόαση, η οποία πραγματοποιήθηκε στις 12 Ιουνίου 1990, η Επιτροπή έλαβε, στις 5 Φεβρουαρίου 1992, απόφαση εις βάρος των αναιρεσειουσών βάσει του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (σκέψεις 10 έως 23 της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως).
10. Με την απόφαση αυτή, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι το καταστατικό της SPO της 10ης Δεκεμβρίου 1963, όπως τροποποιήθηκε έκτοτε, οι δύο UPR της 9ης Οκτωβρίου 1986 και οι κανονισμοί και τα παραρτήματα που αποτελούν μέρος τους, οι προγενέστεροι και παρόμοιοι κανονισμοί τους οποίους αντικατέστησαν και ο κώδικας δεοντολογίας, πλην του άρθρου του 10, συνιστούν παραβάσεις του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Επί πλέον, απέρριψε την αίτηση χορηγήσεως εξαιρέσεως που είχε υποβληθεί βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 3, και επέβαλε στις αναιρεσεύσεις πρόστιμα συνολικού ύψους 22 498 000 ECU (σκέψεις 22, 23 και 25 της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως).

- 11 Στις 13 Απριλίου 1992, η SFO και τα 28 μέλη της άσκησαν ενώπιον του Πρωτοδικείου προσφυγή με αίτημα την αναγνώριση του ανυποστάτου ή, επικουρικόως, την ακύρωση της αποφάσεως της Επιτροπής.

- 12 Με απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 1995, το Πρωτοδικείο απέρριψε την προσφυγή, επικυρώνοντας έτσι την απόφαση της Επιτροπής.

- 13 Κατόπιν αυτού, στις 27 Απριλίου 1995 η SFO και τα 28 μέλη της υπέβαλαν κατά της αποφάσεως του Πρωτοδικείου την υπό κρίση αίτηση αναιρέσεως.

Οι ισχυρισμοί των διαδίκων

- 14 Προς στήριξη της αιτήσεώς τους αναιρέσεως της αποφάσεως της 21ης Φεβρουαρίου 1995, οι αναιρεσείουσες προβάλλουν δύο λόγους αναιρέσεως, εκ των οποίων ο πρώτος αφορά την αίτηση χορηγήσεως εξαιρέσεως βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης ΕΚ και ο δεύτερος τον καθορισμό του ύψους των προστίμων.

- 15 Συνεπώς, οι αναιρεσείουσες δεν θέτουν υπό αμφισβήτηση το μέρος της αποφάσεως του Πρωτοδικείου με το οποίο διαπιστώνεται η ύπαρξη παραβάσεων του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

- 16 Με τον πρώτο λόγο αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες προσάπτουν στο Πρωτοδικείο ότι, κατά τον έλεγχο της εκτιμήσεως της Επιτροπής όσον αφορά την αίτησή τους για τη χορήγηση εξαιρέσεως, παρέβη τα άρθρα 85, παράγραφος 3, και 190 της Συνθήκης ΕΟΚ, το άρθρο 9, παράγραφος 1, του κανονισμού

17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25), ή, τουλάχιστον, παραβίασε τις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου όσον αφορά την αιτιολογία των αποφάσεων και τα δικαιώματα άμυνας.

17 Το άρθρο 85, παράγραφος 3, έχει ως εξής:

«Οι διατάξεις της παραγράφου 1 δύνανται να κηρυχθούν ανεφάρμοστες:

— σε κάθε συμφωνία ή κατηγορία συμφωνιών μεταξύ επιχειρήσεων,

— σε κάθε απόφαση ή κατηγορία αποφάσεων ενώσεων επιχειρήσεων και

— σε κάθε εναρμονισμένη πρακτική ή κατηγορία εναρμονισμένων πρακτικών,

η οποία συμβάλλει στη βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής των προϊόντων ή στην προώθηση της τεχνικής ή οικονομικής προόδου» (1η προϋπόθεση), «εξασφαλίζοντας συγχρόνως στους καταναλωτές δίκαιο τμήμα από το όφελος που προκύπτει» (2η προϋπόθεση), «και η οποία:

α) δεν επιβάλλει στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις περιορισμούς μη απαραίτητους για την επίτευξη των στόχων αυτών» (3η προϋπόθεση) «και

β) δεν παρέχει στις επιχειρήσεις αυτές τη δυνατότητα καταργήσεως του ανταγωνισμού επί σημαντικού τμήματος των σχετικών προϊόντων» (4η προϋπόθεση).

- 18 Με το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως, οι αναιρεσεύουσες ισχυρίζονται ότι, για να μπορέσει να ελέγξει τόσο την εκτίμηση της Επιτροπής, όσον αφορά τη δεύτερη και τρίτη προϋπόθεση εξαιρέσεως, όσο και την αιτιολογία της, το Πρωτοδικείο όφειλε να προσδιορίσει το εν λόγω «όφελος», εξετάζοντας πρώτα την πρώτη προϋπόθεση εξαιρέσεως στην οποία γίνεται μνεία της εννοίας αυτής, πριν περάσει στην εξέταση των άλλων προϋποθέσεων.
- 19 Με το δεύτερο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως, οι αναιρεσεύουσες προσάπτουν στο Πρωτοδικείο ότι εφαρμόσε σειρά ακαταλλήλων νομικών κριτηρίων όταν ήλεγξε την εκτίμηση της Επιτροπής όσον αφορά τη δεύτερη προϋπόθεση εξαιρέσεως.
- 20 Πρώτον, το Πρωτοδικείο άσκησε τον έλεγχο αυτόν παραπέμποντας στην έννοια του ανταγωνισμού και όχι σε αυτή του οφέλους, όπως ορίζεται στην πρώτη προϋπόθεση εξαιρέσεως του άρθρου 85, παράγραφος 3, αφενός, με το να αποφασίσει ότι οι κανονισμοί που αποσκοπούν στην καταπολέμηση αυτού που οι αναιρεσεύουσες χαρακτηρίζουν ως καταστρεπτικό ανταγωνισμό δεν μπορούν, «κατ' αρχήν», να εξαιρεθούν επειδή κατ' ανάγκην καταλήγουν στον περιορισμό του ανταγωνισμού και, αφετέρου, με το να σημειώσει ιδίως στη σκέψη 294 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ότι οι αναιρεσεύουσες «καταλήγουν κατ' ανάγκην να περιορίζουν τον ανταγωνισμό και να στερούν, συνεπώς, τους καταναλωτές από τα οφέλη του».
- 21 Δεύτερον, το Πρωτοδικείο, με τη σκέψη 292, έκρινε ότι, στο πλαίσιο της εξέτασεως της δεύτερης προϋποθέσεως εξαιρέσεως, δεν ήταν αναγκαία μια μακροοικονομική ανάλυση. Επί πλέον, παρέλειψε να λάβει υπόψη την άποψη και τον ρόλο των ολλανδικών αρχών κατά την περίοδο εφαρμογής των κανονισμών.
- 22 Τρίτον, αφενός, έκρινε, με τη σκέψη 295, ότι όλοι αδιακρίτως οι χρήστες έπρεπε να αποκομίσουν το όφελος και, αφετέρου, παρέλειψε να λάβει υπόψη το γεγονός, που προέκυπτε από τις δικές του διαπιστώσεις στο τέλος της σκέψεως 296, ότι άλλοι κύριοι έργων, εκτός από αυτούς των οποίων την κατάσταση εξέτασε, αποκόμιζαν όφελος από την εφαρμογή των κανονισμών.

- 23 Με το τρίτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως, το οποίο αφορά την τρίτη προϋπόθεση εξαιρέσεως, οι αναιρεσείουσες προσάπτουν στο Πρωτοδικείο ότι, δεχόμενο τον μονομερή χαρακτήρα της διαδικασίας ορισμού του δικαιούχου, υποκατέστησε τη δική του εκτίμηση των εν λόγω κανονισμών στην εκτίμηση της Επιτροπής, κατά παράβαση της αποκλειστικής αρμοδιότητας που παρέχει σ' αυτή το άρθρο 9, παράγραφος 1, του κανονισμού 17. Προσάπτουν επίσης στο Πρωτοδικείο ότι δεν έλαβε υπόψη διάφορα επιχειρήματα που προέβησαν.
- 24 Με τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες, χωρίς πάντοτε να αναπτύσσουν τις αιτιάσεις τους, προσάπτουν στο Πρωτοδικείο ότι παρέβη τα άρθρα 85 και 190 της Συνθήκης ΕΚ, τα άρθρα 4, παράγραφος 2, και 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 ή παραβίασε τις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου όσον αφορά την αιτιολογία των αποφάσεων, την ασφάλεια δικαίου, την έννομη προστασία και την αναλογικότητα, όταν ήλεγξε την εκ μέρους της Επιτροπής αξιολόγηση της σοβαρότητας των παραβάσεων που αυτή διαπίστωσε. Ο λόγος αναιρέσεως στο σύνολό του αφορά την υποχρέωση που, κατά τις αναιρεσείουσες, υπείχαν η Επιτροπή και το Πρωτοδικείο να λάβουν υπόψη τον κατά το μάλλον ή ήττον εσκεμμένο χαρακτήρα («εκ προθέσεως ή εξ αμελείας») της παραβάσεως κατά την αξιολόγηση της σοβαρότητάς της, σοβαρότητας που αποτελεί το ένα από τα δύο κριτήρια καθορισμού του ύψους του προστίμου, που προβλέπονται από το άρθρο 15, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού 17.
- 25 Με το πρώτο σκέλος του δεύτερου λόγου αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες προσάπτουν στο Πρωτοδικείο ότι δεν εξακριβώσε σε κάθε περίπτωση, κατά την αξιολόγηση αυτή, αν η παράβαση είχε τελεσθεί «εκ προθέσεως ή εξ αμελείας», προϋπόθεση που περιλαμβάνεται στο πρώτο εδάφιο του άρθρου 15, παράγραφος 2.
- 26 Με το δεύτερο σκέλος, προσάπτουν στο Πρωτοδικείο ότι δεν ακύρωσε την απόφαση της Επιτροπής, η οποία το περιήγαγε σε αδυναμία να ελέγξει την εφαρμογή των επιμέσων κριτηρίων επειδή, στο σημείο 140 της αποφάσεώς της, η Επιτροπή «παρέλειψε να αποφασίσει αν υπήρξε πρόθεση ή αμέλεια» για τις παραβάσεις που ανάγονται τουλάχιστον μέχρι την 1η Οκτωβρίου 1980, ενώ έπραξε τούτο για τις άλλες παραβάσεις.

- 27 Με το τρίτο σκέλος, υποστηρίζουν, κατ' ουσίαν, ότι η ενδεχόμενη εφαρμογή του άρθρου 4, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, το οποίο απαλλάσσει ορισμένες συμφωνίες από την υποχρέωση κοινοποιήσεως, αποτελεί στοιχείο το οποίο θα έπρεπε οπωσδήποτε να λάβει υπόψη το Πρωτοδικείο κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου. Κατ' αυτές, το στοιχείο αυτό συνεπάγεται, κατ' αρχήν, ότι οι παραβάσεις τελέστηκαν μόνον εξ αμελείας και όχι εκ προθέσεως όπως δέχθηκε το Πρωτοδικείο.
- 28 Με το υπόμνημά της αντικρούσεως, η Επιτροπή ζητεί την απόρριψη της αιτήσεως αναιρέσεως ως αβάσιμης.
- 29 Ως προς το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως, ισχυρίζεται ότι, λαμβανομένου υπόψη του σωρευτικού χαρακτήρα των προϋποθέσεων εξαιρέσεως, δεν μπορεί να προσαφθεί στο Πρωτοδικείο ότι δεν εξέτασε την πρώτη προϋπόθεση εξαιρέσεως. Δεν μπορεί ούτε να του προσαφθεί ότι, όσον αφορά τη δεύτερη και τρίτη προϋπόθεση εξαιρέσεως, δέχθηκε, για τον έλεγχό του, τον ορισμό του «οφέλους» που επικαλέστησαν οι ίδιες οι αναιρεσεύουσες.
- 30 Προκειμένου περί του δευτέρου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως, ισχυρίζεται ότι οι διάφορες αιτιάσεις που προβάλλουν οι αναιρεσεύουσες στηρίζονται σε εσφαλμένη κατανόηση της αποφάσεως του Πρωτοδικείου ή αφορούν πραγματικές εκτιμήσεις που δεν εμπίπτουν στον έλεγχο του Δικαστηρίου στο πλαίσιο αναιρετικής διαδικασίας.
- 31 Όσο για το τρίτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως, ισχυρίζεται ότι το εν λόγω στοιχείο εκτιμήσεως, δηλαδή ο μονομερής χαρακτήρας της διαδικασίας ορισμού του δικαιούχου, είχε θιγεί στις συζητήσεις καθόσον περιέχεται σε διάφορα χωρία της αποφάσεως της Επιτροπής και ότι, σε τελική ανάλυση, κανένας κανόνας δεν εμποδίζει να λάβει υπόψη ο κοινοτικός δικαστής, όταν ελέγχει τη νομιμότητα των πράξεων των θεσμικών οργάνων, επιχειρήματα που δεν απαντώνται αυτά καθαυτά στην επίμαχη πράξη, αλλά που επιβεβαιώνουν την ορθότητά της. Ζητεί την απόρριψη των πολυαριθμών λοιπών επιχειρημάτων που προβλήθηκαν στο πλαίσιο αυτού του λόγου αναιρέσεως.

- 32 Όσον αφορά τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως, η Επιτροπή ισχυρίζεται κατ' αρχάς ότι το Πρωτοδικείο έχει πλήρη δικαιοδοσία όσον αφορά τον έλεγχο των αποφάσεων που επιβάλλουν πρόστιμα. Στη συνέχεια, όσον αφορά τα διάφορα σκέλη του λόγου αναιρέσεως, φρονεί ότι οι αναιρεσεύουσες προέβησαν κατ' αρχάς σε ασφαμένη ερμηνεία του πρώτου και δεύτερου εδαφίου του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, που πρέπει να διακρίνονται, κατόπιν δε κατανόησαν ασφαμένως το σημείο 140 της αποφάσεως της Επιτροπής, όπου περιέχονται οι επίμαχοι όροι, δηλαδή οι όροι «εσκεμμένα ή, τουλάχιστον, από αμέλεια», όροι οι οποίοι αφορούν το ζήτημα αν πληρούνται η προϋπόθεση επιβολής προστίμων κατά το πρώτο εδάφιο του άρθρου 15, παράγραφος 2, το οποίο δεν διακρίνει μεταξύ των δύο περιπτώσεων. Τέλος, διατείνεται ότι οι αναιρεσεύουσες κακώς ισχυρίζονται ότι οι κανονισμοί τους εμπίπτουν στο άρθρο 4, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, ισχυρισμός ο οποίος εξάλλου απορρίφθηκε και με την απόφαση της Επιτροπής και από το Πρωτοδικείο, δεδομένου ότι το άρθρο αυτό δεν επηρεάζει κατ' ανάγκη την επιβολή του προστίμου ούτε τον καθορισμό του ύψους του.

Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 33 Δυνάμει του άρθρου 119 του Κανονισμού του Διαδικασίας, όταν η αίτηση αναιρέσεως είναι προδήλως απαράδεκτη ή προδήλως αβάσιμη, το Δικαστήριο μπορεί, κατά πάσα στάση της δίκης, να απορρίψει την αίτηση αναιρέσεως με αιτιολογημένη διάταξη.

Επί του πρώτου λόγου αναιρέσεως

Επί του πρώτου σκέλους

- 34 Όσον αφορά τον ισχυρισμό που αντλείται από τη μη εξέταση, εκ μέρους του Πρωτοδικείου, της πρώτης προϋποθέσεως εξαιρέσεως, όταν ήλεγξε την εκτίμηση της Επιτροπής όσον αφορά τη δεύτερη και τρίτη προϋπόθεση εξαιρέσεως, πρέπει να επισημανθεί, πρώτον, ότι το Πρωτοδικείο υπενθύμισε στις

σκέψεις 267 και 286 τον σωρευτικό χαρακτήρα των τεσσάρων προϋποθέσεων εξαιρέσεως και σημείωσε «ότι συνεπώς αρκεί να μη πληροῦται μία μόνο από τις προϋποθέσεις αυτές, για να είναι νόμιμη η απόφαση περί απορρίψεως της αιτήσεως εξαιρέσεως που υπέβαλαν οι προσφεύγουσες».

- 35 Δεύτερον, πρέπει να διαπιστωθεί ότι το Πρωτοδικείο, το οποίο υπενθύμισε, στη σκέψη 288 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το περιορισμένο του ελέγχου του επί των εκτιμήσεων της Επιτροπής σε ζητήματα χορηγήσεως εξαιρέσεως βάσει της παραγράφου 3 του άρθρου 85, πρώτα εξέθεσε, βάσει των επιχειρημάτων των διαδίκων, το όφελος που, κατά τις αναιρεσεύσεις, θεωρείτο ότι προέκυπτε από τους κανονισμούς (σκέψεις 268 έως 271 για τη δεύτερη και σκέψη 301 για την τρίτη προϋπόθεση) και μετά εξέτασε τα επιχειρήματα αυτά ένα προς ένα, ιδίως στις σκέψεις 293, 295, 296 και 298, καθώς και στις σκέψεις 310 επ.
- 36 Εφόσον η δεύτερη προϋπόθεση εξαιρέσεως αφορά την κατανομή του οφέλους και όχι την ύπαρξή του, το Πρωτοδικείο μπορούσε, όπως και έπραξε, να δεχθεί τον ορισμό του οφέλους τον οποίο επικαλέστηκαν οι αναιρεσεύσεις, δεδομένου ότι η στάση αυτή ουδόλως τις έθιγε.
- 37 Επομένως, το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως είναι απορριπτέο ως προδήλως αβάσιμο.

Επί του δευτέρου σκέλους

- 38 Η αιτίαση ότι το Πρωτοδικείο εφάρμοσε σειρά ακαταλλήλων νομικών κριτηρίων όταν ήλεγξε την εκτίμηση της Επιτροπής όσον αφορά τη δεύτερη προϋπόθεση εξαιρέσεως, σχετικά με την κατανομή του οφέλους, είναι προδήλως αβάσιμη.

- 39 Το πρώτο προβληθέν επιχείρημα στηρίζεται, στο σύνολό του, σε προδήλως εσφαλμένη κατανόηση της αποφάσεως. Αρκεί να αναγνωστεί το επίμαχο χωρίο (σκέψη 294, προς το τέλος) εντός του πλαισίου του, για να διαπιστωθεί αυτό. Πράγματι, σ' αυτό το μέρος της αποφάσεως, το Πρωτοδικείο δέχεται — ορθώς, όσον αφορά ζητήματα χορηγήσεως εξαιρέσεως — ότι πρέπει απλώς να γίνεται έλεγχος αν υπήρξε προόδηλη πλάνη εκτιμήσεως της Επιτροπής (σκέψη 288). Αποφαινόμενο στο πλαίσιο της εξετάσεως της δεύτερης προϋποθέσεως εξαιρέσεως (δίκαιη κατανομή του οφέλους που θεωρείται ότι προκύπτει από τους επίμαχους κανονισμούς), διαπιστώνει απλώς ότι το όφελος που θεωρείται ότι προκύπτει από την καταπολέμηση αυτού που οι προσφεύγουσες χαρακτηρίζουν ως καταστρεπτικό ανταγωνισμό (αρχή του επίμαχου χωρίου) δεν περιέρχεται στους καταναλωτές. Αποφαινόμενο κατά τον τρόπο αυτόν, το Πρωτοδικείο ουδόλως συγγείι την παράγραφο 1 του άρθρου 85 (ύπαρξη περιορισμών του ανταγωνισμού) με την παράγραφο 3 (προϋποθέσεις εξαιρέσεως).
- 40 Το δεύτερο επιχείρημα των αναιρεσειουσών αφορά τη σκέψη 292 και στηρίζεται και αυτό σε προδήλως εσφαλμένη κατανόηση της αποφάσεως. Πράγματι, απλώς από την ανάγνωση της σκέψεως αυτής προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο δεν έλαβε, όπως αφήνουν να νοηθεί οι αναιρεσειούσες, μια θέση αρχής αποκλείουσα τις μακροοικονομικές αναλύσεις της αξιολογήσεως των συμπράξεων εν σχέσει προς τη δεύτερη προϋπόθεση εξαιρέσεως του άρθρου 85, παράγραφος 3.
- 41 Πράγματι, αφού υπενθύμισε, στις σκέψεις 288 και 289 της αποφάσεώς του, το περιορισμένο της εξουσίας του ελέγχου σε ζητήματα εξαιρέσεως των συμπράξεων, καθόσον το άρθρο 9 του κανονισμού 17 παρέχει αποκλειστική αρμοδιότητα στην Επιτροπή, το Πρωτοδικείο εξέτασε, στις σκέψεις 290 και 291, αν καλώς η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη το όφελος που επικαλέστηκαν οι αναιρεσειούσες σε μακροοικονομικό επίπεδο, πριν καταλήξει, στη σκέψη 292, στο συμπέρασμα ότι η Επιτροπή, με το να συγκρίνει τη μακροοικονομική ανάλυση των αναιρεσειουσών με τη δική της μικροοικονομική ανάλυση, δεν υπέπεσε σε προόδηλη πλάνη εκτιμήσεως.
- 42 Εξάλλου, η στάση των εθνικών αρχών κατά την περίοδο εφαρμογής των κανονισμών αποτελεί πραγματικό στοιχείο που το Πρωτοδικείο, αποφανθέν βάσει του κοινοτικού δικαίου, ουδόλως ήταν υποχρεωμένο να λάβει υπόψη κατά την εκτίμησή του σχετικά με τη δεύτερη προϋπόθεση εξαιρέσεως.

- 43 Όσο για το τρίτο επιχείρημα, το πρώτο του σκέλος στηρίζεται και αυτό σε προδήλως εσφαλμένη κατανόηση της σκέψεως 295 της αναιρεσιβαλλομένης απόφασης. Πράγματι, το Πρωτοδικείο ουδέποτε δέχθηκε με την απόφαση αυτή, όπως ισχυρίζονται οι αναιρεσείουσες, ότι όλοι αδιακρίτως οι χρήστες έπρεπε να αποκομίσουν τα προσδιορισμένα οφέλη, αλλά μόνον επισήμανε τα όρια των πλεονεκτημάτων που επικαλέστηκαν οι αναιρεσείουσες, μέσω διαπιστώσεων πραγματικών περιστατικών, οι οποίες, καθεαυτές, διαφεύγουν του ελέγχου του Δικαστηρίου στο πλαίσιο αναιρετικής διαδικασίας.
- 44 Με το δεύτερο σκέλος του επιχειρήματος αυτού, οι αναιρεσείουσες προσάπτουν στο Πρωτοδικείο ότι παρέλειψε να λάβει υπόψη το γεγονός ότι, αν δεν υφίσταντο οι κανονισμοί, τα έξοδα υπολογισμού που προκαλούνται από τους κυρίους έργων, οι οποίοι απευθύνονται σε μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων, θα ενσωματώνονταν από αυτές στα γενικά τους έξοδα και έτσι θα μετακυλιόνταν σε άλλους κυρίους έργων και ότι, εμποδίζοντας να συμβεί αυτό, οι κανονισμοί παρέχουν, κατ' αυτές, οφέλη σε άλλους κυρίους έργων, εκτός από αυτούς των οποίων την κατάσταση εξέτασε το Πρωτοδικείο.
- 45 Όμως, από τα αναγραφόμενα στην αρχή της σκέψεως 296 προκύπτει σαφώς ότι το Πρωτοδικείο εξέτασε ρητώς το ζήτημα ποιος αποκομίζει ακριβώς το όφελος που θεωρείται ότι αντλούν αυτοί οι άλλοι κύριοι έργων, και τούτο για να αντισταθμίσει το όφελος αυτό με τα ιδιαίτερα μειονεκτήματά του και με τα όρια της κατανομής του.
- 46 Συνεπώς, το δεύτερο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως είναι στο σύνολό του απορριπτέο ως προδήλως αβάσιμο.

Επί του τρίτου σκέλους

- 47 Χωρίς καν να εξεταστούν λεπτομερώς τα επιχειρήματα των αναιρεσιουσών, πρέπει να υπομνηστεί ότι, κατά πάγια νομολογία, το Δικαστήριο απορρίπτει πάραυτα τις αιτιάσεις οι οποίες στρέφονται κατά των αιτιολογιών που παρατίθενται ως εκ περισσού σε απόφαση του Πρωτοδικείου, δεδομένου ότι οι εν

λόγω αιτιάσεις δεν μπορούν να προκαλέσουν την ανάρτηση της αποφάσεως αυτής (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 22ας Δεκεμβρίου 1993, C-244/91 P, Pincherle κατά Επιτροπής, Συλλογή 1993, σ. I-6965, σκέψη 25, και της 18ης Μαρτίου 1993, C-35/92 P, Κοινοβούλιο κατά Frederiksen, Συλλογή 1993, σ. I-991).

48 Εν προκειμένω, πρέπει να επισημανθεί ότι, στη σκέψη 267 της αποφάσεως, κατά την εξέταση των προϋποθέσεων χορηγήσεως της εξαιρέσεως, το Πρωτοδικείο ορθώς υπενθύμισε, εκ προοιμίου, «ότι οι τέσσερις προϋποθέσεις χορηγήσεως εξαιρέσεως προβλέπονται από το άρθρο 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης σωρευτικώς (...) και ότι συνεπώς αρκεί να μη πληρούται μία μόνο από τις προϋποθέσεις αυτές, για να είναι νόμιμη η απόφαση περί απορρίψεως της αιτήσεως εξαιρέσεως που υπέβαλαν οι προσφεύγουσες» (βλ., επίσης, τη σκέψη 286), και ότι, εξάλλου, αφού, στη σκέψη 300, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν έχει πληρωθεί η δεύτερη προϋπόθεση εξαιρέσεως, διευκρίνισε, στη σκέψη 310 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι ακριβώς «ως εκ περισσού» διαπίστωσε ότι δεν έχει πληρωθεί ούτε η τρίτη προϋπόθεση εξαιρέσεως.

49 Εφόσον από τις σκέψεις 35 και 44 της παρούσας διατάξεως προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο δεν παρέβη το κοινοτικό δίκαιο καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι δεν έχει πληρωθεί η δεύτερη προϋπόθεση εξαιρέσεως, το τρίτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως είναι αλυσιτελές και, συνεπώς, προδήλως δεν μπορεί να στηρίξει την αίτηση αναιρέσεως.

Επί του δευτέρου λόγου αναιρέσεως

Επί των δύο πρώτων σκελών

50 Αυτός ο λόγος αναιρέσεως αφορά τον κατά το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 καθορισμό του ύψους του προστίμου.

- 51 Στο πρώτο σκέλος, οι αναιρεσείους εκκινούν από την εσφαλμένη αφετηρία ότι η σοβαρότητα των τελεσθεισών παραβάσεων, δηλαδή το ένα από τα δύο προβλεπόμενα κριτήρια εφαρμογής, πρέπει οπωσδήποτε να αξιολογείται με κριτήριο την προϋπόθεση που περιέχεται στο πρώτο εδάφιο της διατάξεως αυτής, το οποίο επιβάλλει οι παραβάσεις να έχουν τελεσθεί εκ προθέσεως ή εξ αμελείας.
- 52 Στο πλαίσιο του δευτέρου σκέλους, ισχυρίζονται επιπλέον και εξίσου εσφαλμένως ότι το Πρωτοδικείο όφειλε να ακυρώσει την απόφαση της Επιτροπής η οποία, με το να μη διακρίνει, στο σημείο 140 της αποφάσεώς της, μεταξύ παραβάσεων που ετελέσθησαν εκ προθέσεως και αυτών που ετελέσθησαν εξ αμελείας, περιήγαγε το Πρωτοδικείο σε αδυναμία να ασκήσει τον έλεγχό του.
- 53 Όμως, πρέπει, ευθύς εξαρχής, να διαπιστωθεί ότι από το σαφές και ακριβές γράμμα του άρθρου 15, παράγραφος 2, προκύπτει ότι το άρθρο αυτό αναφέρεται σε δύο χωριστά ζητήματα. Αφενός, καθορίζει τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για να επιβάλλει η Επιτροπή πρόστιμα (προϋποθέσεις επιβολής προστίμου)· μεταξύ των προϋποθέσεων αυτών περιλαμβάνεται η σχετική με την εκ προθέσεως ή εξ αμελείας τέλεση της παραβάσεως (πρώτο εδάφιο). Αφετέρου, ρυθμίζει τον καθορισμό του ύψους του προστίμου, ο οποίος συναρτάται προς τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της παραβάσεως (δεύτερο εδάφιο). Σε αυτή τη σαφή διάκριση ερείδεται το σύνολο της σχετικής με τη διάταξη αυτή νομολογίας του Δικαστηρίου.
- 54 Επί του πρώτου σκέλους, πρέπει στη συνέχεια να επισημανθεί ότι το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 15, παράγραφος 2, δεν προβλέπει καμία υποχρεωτική (εξάλλου ούτε και προαιρετική) παραπομπή στις προϋποθέσεις επιβολής προστίμου κατά το πρώτο εδάφιο, αλλά ούτε και η σχετική με τον καθορισμό του ύψους των προστίμων νομολογία του Δικαστηρίου. Πράγματι, από αυτή προκύπτει ότι η σοβαρότητα των παραβάσεων πρέπει να αποδεικνύεται βάσει μεγάλου αριθμού στοιχείων όπως είναι, ιδίως, τα ιδιαίτερα περιστατικά της υποθέσεως, το πλαίσιο της και ο αποτρεπτικός χαρακτήρας των προστίμων, και τούτο χωρίς να υφίσταται δεσμευτικός ή εξαντλητικός κατάλογος κριτηρίων που πρέπει οπωσδήποτε να λαμβάνονται υπόψη.

- 55 Επί πλέον, πρέπει να παρατηρηθεί ότι, όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή, οι παραβάσεις που τελούνται εξ αμελείας δεν είναι, από απόψεως ανταγωνισμού, λιγότερο σοβαρές από τις παραβάσεις που τελούνται εκ προθέσεως.
- 56 Επί του δευτέρου σκέλους, αρκεί η επισήμανση ότι το σημείο 140 της αποφάσεως της Επιτροπής αφορά σαφώς τις προϋποθέσεις επιβολής των προστίμων και ότι το πρώτο εδάφιο του άρθρου 15, παράγραφος 2, όπως και η νομολογία του Δικαστηρίου, δεν διακρίνει τις δύο περιπτώσεις επιβολής προστίμου, των οποίων γίνεται μεία διαζευκτικώς.
- 57 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Πρωτοδικείο δεν όφειλε να εξακριβώσει, προκειμένου να προσδιορίσει τη σοβαρότητα της παραβάσεως, αν αυτή ετελέσθη εκ προθέσεως ή εξ αμελείας, και ακόμη λιγότερο να διακρίνει τις δύο περιπτώσεις. Συνεπώς, τα δύο πρώτα σκέλη του δεύτερου λόγου αναιρέσεως είναι απορριπτέα ως προδήλως αβάσιμα.

Επί του τρίτου σκέλους

- 58 Δεδομένου ότι οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι πρέπει, κατά την αξιολόγηση της σοβαρότητας της παραβάσεως, να λαμβάνεται υπόψη το ενδεχόμενο εφαρμογής του άρθρου 4, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, αρκεί η διαπίστωση ότι, για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου, τίποτε στο κείμενο του άρθρου 15, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού 17, ούτε στο κείμενο του άρθρου 4, παράγραφος 2, του ίδιου κανονισμού, ούτε στη νομολογία του Δικαστηρίου δεν υποχρεώνει την Επιτροπή ή το Πρωτοδικείο να λάβουν υπόψη το ενδεχόμενο αυτό. Επί πλέον, πρέπει να παρατηρηθεί ότι, όπως ορθώς επισήμανε το Πρωτοδικείο, οι διάδικοι διαθέτουν πάντοτε, σε μια τέτοια περίπτωση, την ευχέρεια να κοινοποιήσουν τις συμφωνίες τους στην Επιτροπή προκειμένου να μην τους επιβληθεί πρόστιμο.
- 59 Συνεπώς, το τρίτο σκέλος του δεύτερου λόγου αναιρέσεως είναι και αυτό απορριπτέο.

60 Επομένως, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 119 του Κανονισμού Διαδικασίας, η αίτηση αναιρέσεως είναι απορριπτέα ως προδήλως αβάσιμη.

Επί των δικαστικών εξόδων

61 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα έξοδα, εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα. Δεδομένου ότι οι αναιρεσεύουσες ηττήθηκαν, πρέπει να καταδικαστούν στα δικαστικά έξοδα εις ολόκληρον.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

διατάσσει:

- 1) Απορρίπτει την αίτηση αναιρέσεως.**
- 2) Καταδικάζει τις αναιρεσεύουσες στα δικαστικά έξοδα εις ολόκληρον.**

Λουξεμβούργο, 25 Μαρτίου 1996.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος

G. C. Rodríguez Iglesias